

Geliş Tarihi : 27.07.2019
Kabul Tarihi: 17.12.2019

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XIX/39 (2019-Güz/Autumn), ss. 589.612.

II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'İN İLK YILLARINA TÜRK GENÇLİĞİNİN ÖRGÜTSEL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

Asil KAYA*

Öz

Yeni Osmanlılar Hareketi ile birlikte ilk örgütsel deneyimini yaşayan Türk gençliği, gerek faaliyetleri gerekse savunduğu fikirlerle Türkiye'nin modernleşme sürecine hatırı sayılır katkılar sunmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte ilk kez yasal zeminde örgütlenme fırsatı yakalayan gençler, öğrenci cemiyetleri ile başlayan örgütsel faaliyetlerini kısa sürede düşünsel alana taşımışlardır. Böylelikle yalnızca II. Meşrutiyet Dönemi'ni değil, Mütareke Dönemi'ni ve Cumhuriyet Dönemi'ni de etkileyen düşünsel hareketliliklerin altyapısını oluşturmuşlardır. Bu hareketlilik, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında pay sahibi olan gençlerin dimağlarının şekillenmesinde etkili bir faktör olmuştur. Ayrıca Cumhuriyet Dönemi'nde rejimin ve devrimlerin koruyucusu olan gençlerin düşünsel altyapısında da bu hareketlerin izlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla II. Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne uzanan süreçte Türk gençliğinin örgütsel deneyimi ile düşünsel gelişimi arasında bir pozitif korelasyon durumundan söz edilebilir. Bu çalışmada II. Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet Dönemlerinde Türk gençliğinin kurduğu örgütlere değinilerek, düşünsel gelişimi irdelenmiştir. Nihayetinde arşiv belgelerinden, resmi yayınlardan, döneme ilişkin kitaplar ile süreli yayınlarda çıkan makalelerden faydalanılarak Türk gençliğinin örgütsel ve düşünsel gelişimindeki dinamiklerin neler olduğuna cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, II. Meşrutiyet Dönemi, Cumhuriyet Dönemi, Örgüt, Düşünce.

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (asilkaya@msn.com), (<https://orcid.org/0000-0003-2593-5622>).

FROM CONSTITUTIONAL MONARCHY II TO THE EARLY YEARS OF THE REPUBLIC ORGANIZATIONAL AND INTELLECTUAL EVOLUTION OF TURKISH YOUTH

Abstract

Turkish youth, who had their first organizational experience with the New Ottomans Movement, has contributed significantly to Turkey's modernization process with both their activities and the ideas. With the declaration of the Constitutional Monarchy II, young people who had the opportunity to organize on the legal ground for the first time, start with the student associations carried their organizational activities to the intellectual field in a short time. Thus, they constituted the infrastructure of the intellectual movements the affected not the Constitutional Period II but also the Armistice Period and the Republican Period. This mobility has been an influential factor in shaping the minds of young people who have a share in winning the War of Independence. It is also possible to see the traces of these movements in the intellectual infrastructure of young people who were the protector of the regime and revolutions during the Republican Era. Therefore, it can be said that there is a positive correlation between the organizational experience and the intellectual development of Turkish youth in the period from the Constitutional Monarchy Period II to the Republican Period. In this study, the intellectual development of Turkish youth in the Constitutional Period II, Armistice and Republican Era were discussed. Finally, it was tried to answer the dynamics in the organizational and intellectual development of Turkish youth by making use of archival documents, official publications, books related to the period and articles published in periodicals.

Keywords: Youth, Constitutional Monarchy Period II, Republican Period, Organization, Thought.

Giriş

1860'lı yıllarda Yeni Osmanlılar Hareketi ile başlayan ve 1889'dan itibaren Jön Türk Hareketi ile devam eden gençlik hareketleri, II. Meşrutiyet Dönemi'nin siyasal ve düşünsel iklimine de canlılık kazandırmıştır. Üstelik bu dönemde "devlet", gençliğin dinamizminin farkına varmış ve ilk kez bu hareketleri bastırmak yerine, "kontrol" altına alma yoluna gitmiştir. Kontrol mekanizması olarak paramiliter gençlik örgütlerinin oluşturulması, özellikle Balkan Savaşları sonunda devlet politikası haline getirilen "Türkçü" fikirlerin yeni nesle sirayet etmesinde etkili olmuştur. Bu etki, ağırlıklı olarak Kurtuluş Savaşı sürecinde ortaya çıkacak ve savaşın kazanılmasında belirleyici bir rol oynayacaktır.

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların kaçınılmaz hale getirdiği parçalanma, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla engellenmiştir. Gençlerin de bu kazanımın elde edilmesinde hatırı sayılır bir payı vardır.

Gençler, "Kuruluş Dönemi"nde önemli görevler üstlenmiştir. Hiç kuşku yok ki bu görevlerin en önemlisi "Cumhuriyetin ve devrimlerin koruyucusu" olmaktadır. Bu görev, imparatorluktan Cumhuriyet'e geçişte yaşanan köklü değişim ve dönüşümlerden gençlerin de aktif bir şekilde etkilenmesine yol açmıştır. Nitekim gençler, gerek örgütsel, gerekse düşünsel açıdan önemli dönüşümler yaşamışlardır. Bu gelişimler ve dönüşümler, ilerleyen yıllarda Türk siyasetinde yeni hareketlerin de hazırlayıcısı olmuşlardır.

1. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Gençliğinde Örgütsel Gelişim

II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan gençlik örgütleri, gerek oluşturdukları yapılarla, gerekse yürüttükleri faaliyetlerle Cumhuriyet Dönemi'nde gençliğin örgütsel ve düşünsel öncüsü konumunda olmuşlardır.

II. Meşrutiyet Dönemi, özellikle yükseköğrenim gençliğinin örgütlenmesi konusunda bir milattır. Çünkü ilk yasal öğrenci örgütlenmesi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde ortaya çıkmıştır. Bu dönemin ilk öğrenci örgütü, 14 Aralık 1908'de kurulan "Müdavimin-i Mülkiye Cemiyeti"dir.¹

Müdavimin-i Mülkiye Cemiyeti'nin yalnızca mülkiyeli öğrencilere hitaben kurulmuş olması, zaman içerisinde cemiyetin dar kapsamlı kalmasına yol açmış ve bu nedenle de tüm yükseköğrenim öğrencilerini kucaklayacak, kapsayıcı bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuştur. 14 Ekim 1910 tarihinde kurulan Darülfünun Talebe Cemiyeti, bu ihtiyacın bir ürünü olarak doğmuştur. Darülfünun Talebe Cemiyeti, zamanla Darülfünun-ı İlahiyat, Edebiyat, Riyaziyat (Matematik) ve Tabiiyet şubelerinin ortak taleplerine çözüm arayan bir oluşum haline gelmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan en önemli oluşumlardan birisi de Türk Ocağı'dır. Türk Ocağı'nı önemli kılan husus, II. Meşrutiyet Dönemi ile Cumhuriyet Dönemi arasında fikinsel bir köprü görevi görmüş olmasıdır. Tıbbiye öğrencilerinin 11 Mayıs 1327 (24 Mayıs 1911)'de, milliyetçi fikirlere sahip olmalarıyla bilinen aydınlara yolladıkları mektup, Türk Ocağı'nın kurulmasında hayli etkili olmuştur. "190 Tıbbiyeli Türk Evladı" tarafından gönderilen mektubun sonunda yer alan şu ifadeler, Türk Ocağı'nın kuruluşunda gençlerin ne denli önemli katkı sağladıklarını göstermektedir:

1 Yücel Aktar, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908 - 1918)*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1990, ss. 44 - 45.

“Böyle bir cemiyetin temel taşlarını yüksek mekteplere devam eden Türk gencinin maddî – manevî fedakârlıklarıyla atacağız...”²

Gençlerin Haydarpaşa’da ve Karacaahmet’te gerçekleştirdikleri toplantılarla olgunlaşan hareket, mektubu alan aydınların çağrıya olumlu yanıt vermeleriyle daha da güçlenmiştir. Nihayetinde 20 Haziran 1327 (3 Temmuz 1911) tarihinde gerçekleştirilen toplantıda “millî” karaktere sahip bir örgüt kurulması ve adının da “Türk Ocağı” olması kararlaştırılmıştır. Yapılan nizamname çalışmaları ve kuruluş bildirisinin tamamlanarak 12 Mart 1328 (25 Mart 1912)’de Türk Ocağı’nın resmen kuruluşu sağlanmıştır.³

Türk Ocağı’nın gayri resmi kurucuları, Tıbbiye öğrencilerinden Mahmut Bey, Refet Bey, Edhem Bey, Hâşim Bey, Celâl Bey, Behçet Bey, Hüseyin Fikret Bey, Hüseyin Rağıp Bey, Muhsin Bey, Neşet Bey, Lütfi Bey, Süleyman Bey ve Habip Efendi olmuştur.⁴

Türk Ocağı’nın en büyük gücü gençler olmuştur. Bu güç, Türk Ocağı’nın, daha önce kurulmuş olan ve Türkçü görüşlere sahip Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyeti’nden daha etkili ve daha uzunlu ömürlü olmasını sağlamıştır.

Özellikle henüz 27 yaşında bir genç iken Türk Ocağı’nın başkanlığına getirilen Hamdullah Suphi Bey ile birlikte Türk Ocakları’nda örgütsel bir gelişim sağlanmıştır ve bu gelişim, Cumhuriyet Dönemi’ndeki gençlik örgütleri için önemli bir avantaj oluşturmuştur.⁵

Balkan Savaşları ile birlikte Türkçülük fikrinin güç kazanması, gençlik örgütleri açısından önemli bir dönüşüm yaratmıştır⁶. Öyle ki söz konusu fikrin “devlet politikası” haline gelmesine paralel olarak devlet güdümlü bir gençlik oluşumu gündeme gelmiş ve Türk historiografisinde “paramiliter gençlik örgütleri” adıyla anılan oluşumlar ortaya çıkmıştır.

İlk paramiliter gençlik örgütü Türk Gücü Cemiyeti’dir. 1913 yılının Haziran ayında kurulan bu cemiyet, esasında bir gençlik örgütünden ziyade, “içinde gençliğin de bulunduğu” bir örgüt niteliğindedir. Cemiyetin başkanlığını İstanbul Muhafızı Cemal Paşa’nın üstlenmiş olması, bu niteliği güçlendirmiştir.

2 Yusuf Akçura, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri – 1928 Yazıları -*, Haz. Nejat Sefercioğlu, 2. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 239.

3 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler, 1. Cilt*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1984,, ss. 433 – 434.

4 Ancak resmi kurucuları Mehmet Emin Bey, Ağaoğlu Ahmet, Dr. Fuat Sabit Bey olarak görülürken, ilk yönetim kurulunda ise Mehmet Emin Bey (Başkan), Akçuraoğlu Yusuf Bey (2. Başkan), Mehmet Ali Tevfik Bey (Genel Sekreter) ve Dr. Fuat Sabit Bey (Sayman) yer almışlardır. Tunaya, *a.g.e.*, s. 432; Akçura, *a.g.e.*, s. 242.

5 Türk Ocakları hakkında detaylı bilgi için Bkz. Füsün Üstel, *İmparatorluktan Ulus – Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912–1931)*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2004; Yusuf Sarıay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları 1912 – 1931*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1994; Akçura, *a.g.e.*, ss. 236 – 244; İbrahim Karaer, *Türk Ocakları ve İnkılâplar (1912–1931)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1989.

6 Balkan Savaşlarının yarattığı siyasal sonuçlar hakkında bilgi için bkz. Hasan Taner Kerimoğlu, *Osmanlı Kamuoyunda Balkan Meselesi, 1908-1914*, Libra Kitapçılık, İstanbul, 2015.

Cemiyet, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) izcilik örgütü olarak görülmüş ve savaşta hazırlık kuruluğu şeklinde planlanmıştır.⁷

Toprak'a göre, Türk Gücü Cemiyeti gençlik için kılavuz (önder) yetiştirmeyi amaç edinmiş, dönemin Türkcülük akımının bir uzantısı olmuş ve İttihatçı çevrelerden destek görmüştür. Hatta Ziya Gökalp, meşhur "Yeni Attila Marşı"nı bu cemiyet için yazmıştır.⁸ Cemiyetin varlığı, 1914 yılında Türk Ocağı'nın bünyesinde faaliyet gösteren "Beden Terbiyesi Kulübü"ne dönüştürülerek son bulmuştur.⁹

II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan paramiliter gençlik örgütlerinin ikincisi Osmanlı Güç Dernekleri'dir. 15 Mayıs 1914'te kurulan dernek, geniş bir gençlik kitlesini, askeri bir disiplin altında örgütlemek amacıyla kurulmuştur. Osmanlı Güç Dernekleri'nin kuruluş sürecini bizatihi Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın yönetmesi oluşumun paramiliter niteliğinin en somut göstergesidir. Derneğin kuruluş çalışmalarını, Enver Paşa'nın davetiyle İstanbul'a gelen Belçika İzciler Birliği Başkanı M. Parfitte¹⁰ koordine etmiştir.

17 yaşından büyük olan gençlerin kabul edildiği¹¹ Osmanlı Güç Dernekleri, resmi okullarda, medreselerde ve diğer resmi kurumlarda zorunlu tutulurken; cemaat okulları ile özel okullarda gönüllülük esasına dayalı olarak kurulmuştur. Harbiye Nezaretine bağlı olan Osmanlı Güç Dernekleri, 1916 yılında yerini Osmanlı Genç Dernekleri'ne bırakmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son paramiliter gençlik örgütü ise Osmanlı Genç Dernekleri'dir. 4 Nisan 1332 (17 Nisan 1916) tarihli ve 411 numaralı "geçici kanun" ile kurulan¹² Osmanlı Genç Dernekleri'nin en önemli özelliği, kendinden önceki oluşumlardan farklı olarak, yasayla kurulmuş olması ve böylelikle kanuni dayanağı bulunmasıdır. Örgütlenme sistemi bakımından da önceki paramiliter örgütlerden farklı olan Osmanlı Genç Dernekleri, 12 - 17 yaşında olan gençlerden oluşan "Gürbüz Derneği" ve 17 yaşından büyük olan gençlerden oluşan "Dinç Derneği"ni kapsayan bir sistemle çalışmıştır.¹³

Osmanlı Genç Dernekleri'nin Umumi Müfettişliği görevine Almanya'dan getirilen von Hoff atanırken,¹⁴ "Mekâtib-i Umumiye Genç Dernekleri Müfettişi"

7 Tunaya, a.g.e., ss. 458 - 459.

8 Zafer Toprak, "İttihat ve Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, S. 7, (1979), s. 96.

9 Erol Akcan, *İttihat ve Terakki Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2013, s. 309.

10 Toprak, a.g.m., s. 96.

11 Bu arada 12 yaşında olan gençler ise İzcilik Dernekleri'ne kaydedilmişlerdir. Toprak, a.g.m., s. 96.

12 "Genç Dernekleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat - 14 Cemaziyelahir 1334 / 4 Nisan 1332", *Düstur*, Tertib-i Sani, C. 8, Evkaf Matbaası, İstanbul 1928, 898 - 900.

13 *Genç Dernekleri Teşkili Hakkında Kanun-ı Muvakkat ve Talimnâme*, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet 1332, s. 3.

14 Sarısaman, Von Der Goltz'un önerisi sonrasında İstanbul'a davet edilen von Hoff'un Şubat 1916'da İstanbul'a geldiğini söylemiştir. Sadık Sarısaman, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında

olarak atanan Selim Sırrı Bey ile “Müfettiş-i Umumi Vekili olarak görevlendirilen Mustafa Asım Bey, von Hoff’un yardımcıları olmuşlardır.¹⁵

Ağırlıklı olarak Batı Anadolu’da örgütlenen Osmanlı Genç Dernekleri, Temmuz 1917’de 351’i şehirlerde, 355’i ise¹⁶ müstakil sancaklarda olmak üzere toplam 706 şubeli bulunan bir ağa sahip olmuştur.

Osmanlı Genç Dernekleri ile aynı yıl kurulan bir başka gençlik örgütü ise Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)’dir. Tıpkı paramiliter gençlik örgütleri gibi İTC’nin devlet politikası haline getirdiği Türkçülük politikasının savunucusu olan MTTB, Cumhuriyet dönemine değin pek bir varlık gösterememiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi’nde gençlik örgütlemelerindeki bu hareketlilik, Mütareke Dönemi’nde sürmüştür. Ancak milli varlığı tehlikeye düşürmesi muhtemel durumlara karşı gösterilen tepki, Mütareke Dönemi Türk gençliğinin örgütlenmesini sağlayan temel güdüleyici faktör olmuştur.

Fiilen 1918 Kasım’ında, resmi olarak ise Ocak 1919’da kurulmuş olan “İhtiyat Zabıtları Teâvün Cemiyeti”,¹⁷ Mütareke Dönemi’nin ilk gençlik örgütlerindedir.

İstanbul Hükümeti’nin sıkı takibi altında faaliyet gösteren bu cemiyet, milliyetçi fikirleri savunan ve Türk Ocağı ile ilişkileri bulunan¹⁸ genç zabıtlar tarafından idare edilmiştir. Cemiyet, özellikle Kurtuluş Savaşı’na hatırı sayılır destek sağlamıştır.¹⁹

15 Mayıs 1919’da Yunan askerlerinin İzmir’i işgal etmesi, gençleri spontane örgütlenmelere sevk etmiştir. 20 Mayıs 1919’da, Üsküdar’da, İzmir’in işgalini protesto etmek amacıyla düzenlenen mitinge çağrı amacıyla dağıtılan bildiriler “Darülfünun Gençleri” imzasını taşımıştır.²⁰ Keza, 22 Mayıs’ta gerçekleştirilen Kadıköy Mitingi için dağıtılan bildirilerde de “Tıbbiyeliler”in imzası yer almıştır.²¹

İhtiyat Kuvveti Olarak Kurulan Osmanlı Genç Dernekleri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, S. 11 (2015), 443 - 444; Ayrıca Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası’nda von Hoff için “von Hoff Paşa’nın en büyük meziyeti, sanatı olan askerliğe vukufu kadar çocuk terbiyesinden anlar bir mürebbi olmasıdır.” ifadelerine yer verilmiştir. “Genç Dernekleri ve Yanlış Telakkiler”, *Osmanlı Genç Dernekleri*, S. 1, (1 Eylül 1333), s. 3.

15 Toprak, *a.g.m.*, s. 97; dernek yönetiminde ayrıca Tahir Bey, İzzet Bey, Ziya Bey, Vedat Bey, Münir Bey ve Şaban Bey görev almışlardır. Tunaya, *a.g.e.*, s. 460.

16 Toprak’ın sunduğu verilere göre en geniş örgütlenme 114 şube ile Karesi’de oluşturulurken, onu 105 şube ile Kütahya, 77 şube ile Ankara ve 54 şube ile Aydın izlemiştir; Toprak, *a.g.m.*, s. 97.

17 Ali Servet Öncü, “İstanbul’da Mütareke Dönemi Yedek Subay Teşkilatlanmaları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, (2009), s. 344

18 İ. Hakkı Sunata, *İstanbul’da İşgal Yılları*, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 12

19 Öncü, *a.g.m.* ss. 347 - 349.

20 *İzmir Fecâyii*, b.m.y. (Basım Matbaası Yok), İstanbul 1919, s. 82.

21 *A.g.e.*, ss. 103 - 104.

Batı Anadolu'da ise Mustafa Necati (Uğural) Bey ve Vasıf (Çınar) Bey gibi gençlerin öncülüğünde önemli örgütlenme çalışmaları yapılmıştır. Örneğin Arıkan'ın verdiği bilgiye göre Mustafa Necati, İzmir'in işgali sırasında "*İhtiyat Zabitan Himaye Yurdu*" adını taşıyan bir gençlik örgütlenmesine öncülük etmiştir.²²

Mütareke Dönemi'nde gençler arasındaki örgütlenme yalnızca İstanbul ve Batı Anadolu'dan ibaret kalmamıştır. Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde çok sayıda gençlik örgütleri kurulmuştur. Örneğin İnebolu Gençler Mahfili, Kastamonu Gençler Kulübü, Çankırı Gençler Mahfeli, Çerkeş Gençler Mahfeli, Tosya Gençler Kulübü ve Bolu Gençler Birliği, Mersin Gençler Yurdu, Kozan Türk Gençliği Derneği, Elazığ Gençlik Yurdu, Antalya Gençler Yurdu, Diyarbakır Gençlik Derneği, Ordu Milli İnkılab-ı İçtimâî Kulübü, Yozgat Hareket-i Fikriye Dergisi ve Trabzon Gençler Birliği, söz konusu örgütlerden yalnızca birkaçıdır.²³

Bu örgütler her ne kadar birbirlerinden ayrı oluşumlar olsalar da aynı gaye etrafında kurulmuşlardır. Fevziye Abdullah Tansel, bu gayeyi şu ifadelerle açıklamıştır:

*"Dinî ve ahlâkî, millî esaslara bağlı kalmak şartıyla, maddî ve ma'nevî ihtiyâcları te'mine çalışmak için, bunları idrâk eden ve edecek gençleri çevresinde toplamak, yetiştirmek"*²⁴

Kurtuluş Savaşı'na destek veren bir diğer örgüt ise 1922 yılının Mart ayının sonunda patlak veren Darülfünun Grevi sırasında ortaya çıkmıştır. 31 Mart 1922'de Darülfünun öğrencileri tarafından başlatılan grev devam ederken,²⁵ 12 Nisan 1922'de yapılan toplantıda yeni bir öğrenci derneğinin kurulması kararlaştırılmıştır. Tıp Fakültesi'nde öğrenim gören Hamit Necdet'in başkanlığında kurulan örgüt, "*Darülfünun Mekâtib-i Âliye Cemiyeti*" adını almıştır.²⁶ Grevin etkin bir şekilde sürdürülmesini ve başarıyla sonuçlanmasını sağlayan cemiyet, böylelikle İstanbul Hükümeti'nin ve işgal kuvvetlerinin dikkatini çekerek, Büyük Taarruz hazırlıklarının daha hızlı ve daha etkili bir şekilde sürdürülmesine fırsat vermiştir.

22 Zeki Arıkan, "İşgal Sırasında İzmir'de Kurulan Bir Dernek", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, C 1, S 3, (1989), s. 356.

23 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Gençliği*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004, ss. 95 - 105.

24 Fevziye Abdullah Tansel, "Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Dernekler, *Gazete ve Dergiler (1913 - 1920)*" *Bellekten*, C. 51, S. 199, (1987), s. 304.

25 Darülfünun Grevi hakkında detaylı bilgi için Bkz. Kazım İsmail Gürkan, *Darülfünun Grevi*, Harman Yayınları, İstanbul 1971; Salih Tunç, "İstanbul Basınına Göre Milli Mücadeleye Bir Destek: Darülfünun Öğrenci Olayları", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 1, (2002), ss.323 - 355.

26 Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Cemiyeti'nin Heyet-i Merkeziyesi şu isimlerden oluşturulmuştur. Reis: Hâmit Necdet (Tıp Fakültesi); Reis Vekili: Ekrem Necmi (Fen Fakültesi); Umumî Kâtip: Vacit (Hukuk Fakültesi); İdare Müdürü: Osman (Edebiyat Fakültesi); Veznedar: İhsan Nahit (Ticaret Mekteb-i Âlisi); Umumî Kâtip Muavini: Sami (Fen Fakültesi); Muhasip: Hikmet (Dişçi ve Eczacı Mekteb-i Âlisi) Gürkan, *a.g.e.*, s. 49.

Bu arada çeşitli siyasal akımların etkisinde gelişen ve o siyasal akımın güçlenmesi amacını güden gençlik örgütlenmeleri de olmuştur. Sosyalist gençlerin örgütlenme çalışmaları, bu bakımdan örnek teşkil etmektedir. Gençlerin düşünsel dönüşümleri işlenirken bu örgütlere de değinilecektir.

Cumhuriyet'in ilanının ardından Türk gençliğinin örgütlenme çalışmalarında yeniden hareketlilik başlamıştır. Bu hareketlilik, çoğunlukla öğrenciler arasında ortaya çıkmıştır. 4 - 24 Eylül 1924 tarihlerinde Peşte ve Varşova'da düzenlenen Uluslararası Öğrenci Birliği (C.I.E.)²⁷ Kongresi'ne Darülfünun Talebe Birliği'ni temsilen Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı Muhiddin Ali ile Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yöneticisi İhsan İpekçi'nin katılması,²⁸ öğrencilerin örgütlülüğünün kanıtı sayılabilir.

1924 yılında İbrahim (Öktem), Tahsin Bekir (Balta) ve Nihat (Üçüncü) gibi gençlerin çalışmalarıyla yeniden canlandırılan MTTB, 1929 yılında başkanlığa seçilen Tevfik (İleri) Bey'in görev yaptığı dört yıllık sürede sıçrama yapmıştır. Bu dönemde özellikle siyasi konulara yoğun olarak temas etmesiyle dikkat çekmiştir.²⁹

MTTB, 1933 yılında meydana gelen "Vagon-Li Olayı" ve "Razgrad Mezarlığı Olayı" nedeniyle zaman zaman hükümet ile karşı karşıya gelmiştir.³⁰ Hatta söz konusu olaylar nedeniyle birliğin kapatılması dahi gündeme gelmiştir. Nihayetinde 1936 yılında uluslararası ilişkiler açısından gayet hassas bir durumda olan Hatay Meselesi nedeniyle yaptıkları eylem, MTTB'nin sonunu hazırlamış ve Dahiliye Vekaleti'nin 21 Kasım 1936'da yayınladığı bildiriyle faaliyetlerine son verilmiştir.

Söz konusu bildiride şu ifadelerle yer verilmiştir:

"Dün, 20 Teşrinisani 1936'da İstanbul'da Millî Türk Talebe Birliğinin siyasî bir miting daveti yapacağı öğrenilmişti. Tahkikat neticesinde bugün bu mitingin, İstanbul idare âmirlerinin resmi nasihatlerine rağmen ve kanunen lâzım gelen izin alınmaksızın yapıldığı ve bu harekete Millî Türk Talebe Birliğinin önyak olduğu anlaşıldı. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, talebenin siyasî ve kendi maddî ve maneî çalışmaları topluluklarını dağıtacak işlere kapılmalarını hiçbir zaman hoş görmemiş, talebe ve hocalar arasında böyle birlikler yapılmasını memleketin kültürel terakkisine mâni telâkki etmiştir.

27 Osmanlı Türkçesi metinlerinde "Beynelmilel Talebe İttihadı" olarak geçmektedir

28 Muhiddin Ali, İhsan İpekçi, *Beynelmilel Talebe İttihadı (C.I.E.) - İkinci Varşova Kongresi İntibaatı*, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, ss. 66 - 67

29 M. Çağatay Okutan, *Bozkurt'tan Kur'an'a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916 - 1980*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, ss. 24 - 25; Doğan Duman ve Serkan Yorgancılar, *Türkçülükten İslâmcılığa MTTB*, 2. Baskı, Maarif Mektepleri Yayınları, Ankara 2018, ss. 38 - 45.

30 Her iki olayın detayları için Bkz. Hakan Uzun, "Cumhuriyet Gençliğinin Misyonu Çerçevesinde 1933 Yılı Vagon-Li ve Razgrad Mezarlığı Olayları", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 3, (Eylül 2009), ss. 57 - 81.

Son tecrübe, bu kanaatin isabetini bir kat daha isbat etmiştir. Binaenaleyh hükûmetçe bu teşekkülleri men edecek kanunî tedbirler alınmıştır. Bu gibi teşekkülleri mevcut farz edenler hakkında yapılacak muamele kanunlarımızda sarihtir”³¹

Bu arada Cumhuriyet Dönemi'nde gençlik örgütlenmesi ile ilgili bir diğer dikkat çekici gelişme ise Türkiye'de devlet güdümünde gençlik örgütleri kurulmasına yönelik öneriler olmuştur.

Cumhuriyet ilkelerine sıkı sıkıya bağlı, devrimleri yaşatacak, bilimi rehber edinmiş, uygar bir nesil yetiştirmek amacını taşıması planlanan bu örgüt projeleri Mütareke Dönemi'nden itibaren gündeme getirilmiştir.

Devlet güdümlü gençlik örgütü önerilerinin şekil ve nitelikleri, zamanın koşullarına göre farklılık göstermiştir. 1922 yılının Şubat ayında Türk gençliği hakkında bir eser yazan Ahmet Şerif (Önay), gençlerin öncelikle çeşitli meslekler etrafında örgütlenmelerini önermiş ve tüm bu meslek örgütlenmelerinin vatana hizmet yolunda bir araya getirilerek “*umumi bir millet yardımcısı*” niteliği taşıyan “*gençlik teşkilatı*” kurulması gerektiğini belirtmiştir.³²

Gençlik örgütü önerileri, Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından gündemi daha sık meşgul etmeye başlamıştır.

1923 yılının Aralık ayında, Başvekalet emriyle izci ve keşşaf örgütleri hakkında inceleme yapmak üzere bir komisyon kurulması,³³ gençliğin devlet eliyle örgütlenmesinin ilk somut adımı sayılabilir. Öyle ki bu çalışmalar kapsamında izci ve keşşaf teşkilatı hakkında bir talimatname projesi hazırlanmış ve bu proje Bakanlar Kurulu tarafından da onaylanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından, dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın da gayretleriyle “*Genç Dernekleri Teşkilatı*” kurulması gündeme gelmiştir. Fevzi Paşa'nın konuyu sık sık gündeme getirmesi,³⁴ “*Genç Dernekleri*” konusunun unutulmasını önlemiştir.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın girişimleriyle önce 5 Mart 1927 tarihli ve 4806 sayılı “*Genç Dernekleri Kanun Layihası*” hazırlanmış,³⁵ ardından 8 Mayıs 1927 tarihinde de 5087 sayılı “*Gençler Dernekleri Teşkilatı Hakkında Kanun Layihası*”³⁶ TBMM gündemine gelmiştir. Ancak 1929 yılındaki ekonomik buhranın olumsuz etkilerinden ötürü çıkmaza girmiştir.³⁷

31 “Muallim ve Talebe Birlikleri feshedildi”, *Açıksöz*, S. 217, (22 İkinciteşrin 1936), s. 1.

32 Ahmet Şerif, *Türk Gençliğinin Millî Vazifesi Ne Olmalıdır?*, Kütüphane-i Sudi, İstanbul 1339/1923, ss. 73 – 74.

33 B.C.A. 30-10-0-0 / 144 – 34 – 6, (02.04.1924)

34 Mustafa Balcıoğlu, “Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılâp Gençleri Derneklerine”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 15, S. 43, (Mart 1999), ss. 148 – 153.

35 B.C.A. 30 – 18 – 1 – 1 / 23 – 12 – 8, (05.03.1927)

36 B.C.A. 30 – 18 – 1 – 1 / 24 – 26 – 10, (08.05.1927)

37 Balcıoğlu, *a.g.m.*, s. 154.

1930'lu yılların konjonktürel ortamına hakim olan idealizmin de etkisiyle “devlet güdümlü gençlik örgütü” kurulması fikri, gündemdeki yerini korumuştur. Özellikle Avrupa’da devlet eliyle kurulan gençlik örgütlerinin sayısı giderek artarken, bu durum, Türkiye’de de benzer bir uygulamanın hayata geçirilmesi gerektiğini savunanlar tarafından sürekli dillendirilmeye başlamıştır.

Avrupa’da olduğu gibi, Türkiye’de milliyetçi eğilimlerin yükselmesi, gençlik örgütünün kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu fikrini güçlendirmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak da bu fikrin savunucuları arasında yer almıştır.³⁸

Bu dönemde gençlik örgütü kurulması fikrini savunan bir diğer isim ise yıllarca Türk Ocakları’na başkanlık etmiş olan Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey olmuştur. Gençlik örgütleri konusunda Türkiye’nin zayıf kaldığına dikkat çeken Hamdullah Suphi Bey, bu hususta şu ifadeleri kullanmıştır:

“Gençlik kuruluşları, hangi mahiyette olursa olsun şimdi her zamandan fazla hükümetlerin dikkatini kendi üzerine çekiyor. Rusya’da Oktobrist, Pyonir, Komsomol adı altında beş milyonluk tahmin edilen bir gençlik teşkilâtı vardır. Bu, çok büyük bir ihtilâl fidanlığıdır. Komünist partisi yarının üyelerini bu teşkilât içinde yetiştiriyor. Silahlı Faşist teşkilâtı ise resmî devlet ordusunun yanında kalbinde yeni bir inanış taşıyan, koskoca silâhli ikinci bir millî ordu vücade getirmiştir. Bulgaristan’da kırk seneden beri mevcut olan (Yunak) teşkilâtı, Çekoslovakya’da ve Yugoslavya’da Sokol’lar, Avusturya’da vatan bekçisi mânâsına gelen Haymver’ler; Almanya’da 6 milyona yakın silâhli bir gençlik kütlesine isim veren Ştalhelm, yani çelik miğferler ordusu; Amerika’da elli dört devletin toprağında on bin şube açmış olan Vaymsiye, yani bildiğiniz Genç Hristiyanlar Cemiyeti; sonra Musevi’lerin muazzam Beneberit’i etrafımızda, uzak ve yakın memleketlerde halk dostlarının idare ettikleri bu müesseseler karşısında itiraf edelim ki biz çok zayıf bir durumdayız”³⁹

1930’lu yıllardan itibaren ön plana çıkan devlet-parti özdeşliği, devlete yöneltilen “gençlik örgütü” taleplerinin partiye yönelmesine yol açmıştır. Hilmi A. Malik Bey’in, Çığır dergisindeki yazılarında, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın (CHF) bir gençlik örgütü kurması gerektiğini savunması, anlamlı bir örnek teşkil etmektedir.⁴⁰

Hilmi A. Malik Bey’in talebinin C.H.F. tarafından dikkate alındığı söylenebilir. 1933 yılında CHF Genel Merkezi’nde bu konu hakkında toplantılar yapılırken, kurulması planlanan örgütün bazı basın yayın organlarında “C.H.F. Gençlik Teşkilâtı” şeklinde yansımaları,⁴¹ bu izlenimi kuvvetlendirmiştir. Ancak “C.H.F. Gençlik Teşkilatı” söyleminden kastedilen, bugünkü anlamda bir “Gençlik

38 “Gençlik Teşkilatı ve Spor”, *Anadolu*, S. 6136, (11 Şubat 1935), s. 6.

39 H. Suphi Tanrıöver, *Dağyolu ve Günebakan’dan Seçmeler*, Haz. M. Necati Sepetçioğlu, 1. Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, s. 119.

40 H. Aliyar Demirci, “Tek Parti Döneminde Siyaset – Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 58, S. 2, 2003, s. 66.

41 “C.H.F. Gençlik Teşkilatı”, *Anadolu*, S. 5700, (5 Eylül 1933), s. 1

Kolu" değil, "C.H.F. güdümlü teşkilat"tır. Kaldı ki bugünkü anlamda "Gençlik Kolu" yapılıması, 1950'li yılların başlarında ortaya çıkmıştır.⁴²

"Gençlik örgütü" konusu, 9 Mayıs 1935 tarihinde gerçekleştirilen CHP 4. Kurultayı'nda da gündeme gelmiş ve CHP Programı'na alınmıştır. Programın 50. maddesinde "gençlik örgütü" konusunda şu ifadeler yer verilmiştir:

"Türk gençliği, onu temiz bir ahlâk, yüksek bir yurd ve devrim aşkı için toplayacak ulusal bir örgüte bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine şevk ve sıhhatlarını, nefse ve ulusa inanlarını besleyecek beden eğitimi verilecek ve gençlik, devrimi ve bütün erginlik şartları ile yurdu korumayı en üstün ödev tanıyan ve onları, bu ödev uğrunda bütün varlıklarını vermeğe hazır tutan bir düşünüşle, yetiştirilecektir.

*Bu ana eğitimin tam sonuç vermesi için Türk gençliğinin, bir yandan düşünme, karar verme ve girişim alma gibi yüksek başarımlarını kuvvetleri geliştirilecek ve öte yandan, gençlik, onu her zorlu işin başarılmasında tek unsur olan sıkı disiplinin etkisi altında çalıştırılacaktır"*⁴³

Programda yer alan bu madde hayata geçirilememiştir. Zira Recep Peker tarafından Almanya ve İtalya'daki rejimlerden etkilenilerek hazırlanan bu madde, Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle yalnızca kağıt üzerinde kalmıştır.⁴⁴

2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türk Gençliğinin Düşünsel Altyapısı ve Gelişimi

Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin düşünsel altyapısının şekillenmesinde II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e değin uzanan zaman dilimi içerisinde yaşanan gelişmelerin ve etkilenilen düşünsel akımların büyük katkısı olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin düşünsel temellerine hâkim olan görüşleri, II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren gözlemlemek mümkündür. Hatta bu süreci I. Meşrutiyet'e kadar uzatanlar da mevcuttur⁴⁵ Ancak Cumhuriyet'e giden yolda II. Meşrutiyet Dönemi'nin düşünsel hareketliliği, daha belirgin bir rol oynamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nin kurucu kadroları ağırlıklı olarak İttihatçı gelenekten gelmiştir. Bu durum II. Meşrutiyet Dönemi ile Cumhuriyet Dönemi arasındaki düşünsel geçişkenliği kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Ali Fuat Erden'in Talat, Enver ve Cemal Paşaları İttihat ve Terakki'nin "*birinci plan*

42 CHP Gençlik Kolları'nın kuruluşu hakkında Bkz. Asil Kaya "*Türk Siyasi Tarihi'nde CHP'nin Gençlik Kolları*", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.

43 C.H.P. Programı, Ulus Basımevi, Ankara 1935, ss. 41 - 42.

44 Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, 1. Cilt, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İstanbul 1973, ss. 57-59.

45 Kadir Kasalak, "Cumhuriyet Fikrinin Öncüleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, (Aralık 2009), ss. 75 - 76.

adamları”, Mustafa Kemal Atatürk, Ali Fethi Okyar ve İsmet İnönü’yü İttihat ve Terakki’nin “*ikinci plandaki adamları*” olarak nitelendirmesi,⁴⁶ her iki dönem arasındaki düşünsel sürekliliği göstermesi bakımından önemlidir.

Gerek Yeni Osmanlılar Hareketi, gerekse Jön Türk Hareketi, özellikle düşünsel açıdan Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleştirilen devrimler için ihtiyaç duyulan zeminin oluşmasına katkı sunmuşlardır.⁴⁷ Öyle ki Jön Türk Hareketi, Türkiye Cumhuriyeti’ne giden düşünsel yolun hazırlayıcısı olarak görülmüştür.⁴⁸

II. Meşrutiyet’in kısa süreliğine de olsa sağlamış olduğu özgürlük ortamı, düşünsel zeminde birçok farklı görüşün ortaya çıkmasına imkan tanımıştır. Bu görüşlerin her biri belirli ölçülerde “*Cumhuriyet*” fikrinin besleyicisi olmuşlar ve II. Meşrutiyet Dönemi’ni Cumhuriyet yolunda bir “*siyasi laboratuvar*”a⁴⁹ dönüştürmüşlerdir. Üstelik Cumhuriyet Dönemi’nde, ihtilalci ve milliyetçi fikirlerin tarihsel kökeninin Ali Suavi’ye dayandırılmış ve Suavi bu dönemin genç nesline “*romantik*” bir karakter olarak sunulmuştur. Falih Rıfkı Atay, O’nu, gençlere ilk “*Türkçü*”, ilk “*Türkçeci*” şeklinde tanıtmıştır.⁵⁰

Örneğin Cumhuriyet Dönemi’nin temel düşünsel kodlarını teşkil eden ve Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğini düşünsel besin kaynakları olan “*vatan*” kavramı, “*millilik*” bilinci ve “*Batıcılık*” fikri, II. Meşrutiyet Dönemi’nde güç kazanmıştır.

Kökene Namık Kemal’e dayanan “*vatan*” kavramı, II. Meşrutiyet Dönemi’nin pekiştirici etkisi içerisinde giderek güç kazanmış ve Balkan Savaşları sonrası devletin hakim ideolojisi olan “*Turanlı*” fikrin temel sacayaklarından birisi olmuştur. Bu nedendir ki Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin “*vatan*” algısında “*Turanlı*” fikirlerin izine rastlamak mümkündür.

II. Meşrutiyet Dönemi düşünsel hareketliliğinin ve Balkan Savaşları’nın Türk gençliğine kazandırdığı önemli olgulardan birisi de “*millilik bilinci*”dir. 1913 yılının Ağustos ayında İzmir’e giden Köprülüzâde Fuat Bey’in, karşılaştığı gençler hakkında söylediği sözler, gençlere aşılana milli bilincinin ne denli güçlü olduğunu göstermiştir:

“*Milli şuurun İzmir gençliğinde kuvvetle inkişafına şahit olduk; kalplerimiz istikbâl için büyük ümitlerle doldu*”⁵¹

46 Ali Fuad Erden, *İsmet İnönü*, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s. 45.

47 Ellen Kay Trimberger, *Tepeden İnmeci Devrimler Japonya, Türkiye, Mısır, Peru*, çev. Fatih Uslu, 1. Baskı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003, 102 - 103.

48 Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, 9. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2004, ss. 227 - 228.

49 Tarık Zafer Tunaya, *Batılılaşma Yolunda I*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul 1999, ss. 117 - 120.

50 Falih Rıfkı Atay, *Baş Veren İnkılâpçı (Ali Suavi)*, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, İstanbul 1997, s. 16.

51 Köprülüzâde Fuat, “*Necatî’ye Ait Bazı Hatıralar*”, *Hayat*, C. 5, S. 111, (10 Kânunisani 1929), s. 6.

Türk Ocağı'nın uygulamalarıyla hızla yayılan millilik bilinci, hiç kuşku yok ki Mütareke Dönemi'nde elde edilen temel başarılarında da Cumhuriyet'in inşa sürecinde uygulamaya konulan devrimlerin gerçekleşmesinde de belirleyici olmuştur. Böylelikle de Cumhuriyet'e geçiş sürecinde gençliğin düşünsel olarak gelişmesinde etkin bir rol oynamıştır.

Kısacası Yeni Osmanlılar Hareketi'nin ana amacı Batılılaşmak iken, Jön Türk Hareketi'nde buna "Turan" ütopyası eklenmiştir. Her iki amacın ortaya çıkardığı "birikim" bir yandan Mütareke Dönemi'nde "araç" olarak kullanılarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna katkı sağlarken, öte yandan düşünsel bir miras olarak Cumhuriyet Dönemi gençliğine devredilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin düşünsel altyapısının şekillenmesinde Batılı fikirlerin de etkisi büyüktür. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk gençliğini etkileyen Batılı fikirler, Cumhuriyet Dönemi'nde de bu etkisini sürdürmüştür.

Alman romantizminin simge isimlerinden olan Immanuel Kant ile Fransız İhtilali'nin düşünsel mimarları arasında gösterilen Jean Jacques Rousseau'nun fikirleri, Cumhuriyet Dönemi'nin düşünsel şekillenmesinde net bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Kant'ın, erdemin ve özgürlüğün temeli olarak gördüğü "özgür irade", Jean Jacques Rousseau'nun ideal devlet arayışının bir ürünü olan "Toplum Sözleşmesi"nin de yardımıyla gelişerek, kendi kaderini tayin eden toplumları "evrenin merkezi"ne yerleştiren yeni bir paradigma oluşturmuştur. Bu paradigmanın adı "Cumhuriyet"tir.

Toplumsal eşitsizliğin siyasal eşitsizlikten ayrı tutulamayacağını öne süren Rousseau, "genel irade"yi esas almış ve "genel iradeden çıkan her özgün eylem sonucunda ortaya çıkan yükümlülükler ya da fırsatlar açısından yurttaşlar eşittir" düsturunu ön plana çıkarmıştır.⁵² Böylece imparatorluktan ulus-devlete yönelen Türkiye'nin temel taşı olarak beliren "Cumhuriyet" anlayışının temel parametrelerini ortaya koymuştur.

TBMM'nin 1 Aralık 1921 tarihli oturumunda bir konuşma yapan Mustafa Kemal Paşa, Jean Jacques Rousseau'dan etkilendiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

"Düşünmüşler ve nasıl yapayım da bu kuvve-i müstebidde o irade-i ictimaiye ve milliyenin dununda kalabilsin, yahut sıfıra müncer olabilsin, diyorlar ve buna muvaffak olamamak yüzünden büyük ve derin bir ıstırap duyuyorlar.

Jean Jacques Rousseau'yu baştan nihayete kadar okuyunuz. Ben okuduğum vakit, hakikat olduğuna kail olduğum bu kitap sahibinde iki esas gördüm. Biri bu ıstırap, diğeri bir cinnettir. Merak ettim. Ahval-i hususiyetini tetkik ettim, anladım ki:

52 Martin Carnoy, *Devlet ve Siyaset Teorisi*, çev. S. Coşar, A. Örküp, M. Pamir, M. Yetiş, 2. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara 2015, s. 40.

*hakikaten bu adam mecnun idi. Ve hal-i cinnette bu eserini yazmıştır. Binaenaleyh: çok ve çok istinat ettiğimiz bu nazariye böyle bir dimağın mahsulüdür*⁵³

Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan gelişmelerin düşünsel arka planında Rousseau'nun ortaya koyduğu yönetim şekli ve II. Meşrutiyet'in dayandığı esasların esin kaynağı olan Montesquieu'nun "somut birey", "hürriyet" ve "kuvvetler ayrılığı" gibi mefhumlar vardır.⁵⁴

Buradan hareketle, Aydınlanma Çağı'nın önemli karakterleri ve siyasal gelişmeleri, tıpkı I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Meşrutiyet Dönemi'nde olduğu gibi, Cumhuriyet Dönemi'ne de ışık tutmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın, 7 Mart 1928 tarihinde Le Matin gazetesinde çıkan demeci, bu etkiyi somut bir şekilde ortaya koymuştur:

*"Fransız İhtilali tüm dünyaya özgürlük ruhunu üfledi ve tüm dünyayı güneş gibi aydınlattı. Bu açıdan halen kaynak olmayı sürdürmektedir, ancak o günden bu yana insanlık büyük bir ilerleme gösterdi. Yüzyıl gerideki Türk demokrasisi, ihtilalin açtığı yolu izlemiş, fakat kendine özgü karakteri ile gelişti. Her ulus devrimini, sosyal ortamının sürekliliğine, içsel durumuna ve bu devrimin gerçekleştiği döneme göre yapar*⁵⁵

Ayrıca İstiklâl Mahkemesi Savcısı Necip Ali (Küçüka) Bey'in dile getirdiği şu ifadeler, Batılı fikirlerin Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sindeki etkisini yansıtmıştır:

*"Binaenaleyh, Avrupa medeniyetinin umumî telkinatından hiçbir vakit ayrılamaz. Türkiye Cumhuriyeti, Garp medeniyeti zümresinden bir adım geri kalmayı arzu etmediği gibi, ileri gitmek de istemez"*⁵⁶

Cumhuriyet Dönemi'nin düşünsel kodları üzerinde etkili olan bir diğer "değer" ise "Laiklik" tir. Fransız İhtilali'nden alınan bu değer, "Hilafet" ve "Şeriye ve Evkaf Vekaleti"nin kaldırılması, takvim, saat, ölçü ve ağırlık birimlerinde Batılı uygulamalara göre düzenleme yapılması ve nihayetinde "Türkiye'nin dini İslam'dır" ifadesinin anayasadan çıkarılmasıyla hayata geçirilmiştir. Nitekim her köklü birer değişim olan bu gelişmeler, Cumhuriyet Dönemi'nin düşünce dünyasındaki radikalliğin, hatta Jakobenliğin bir yansımasıdır.⁵⁷

53 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, İ. 122, C. 14, (1 Aralık 1337), s. 440.

54 Bahar Arslan, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet (1908 - 1923) Tarihsel, İdeolojik ve Olgusal Bir Karşılaştırma, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2016, ss. 67 - 68

55 "Un entretien à Angora avec Mustapha Kemal", Le Matin, S. 16058, (7 Mars/Mart 1928), s. 1.

56 Aclan Sayılğan, Türkiye'de Sol Hareketler, 5. Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2009, s. 145

57 Bu özellikler zaman zaman Kemalizm ile Jakobenizm arasında kıyaslamaya da neden olmuştur. Bu kıyaslamalardan birisi de Taner Timur'a aittir. Timur, Kemalizm ile Jakobenizm'i mukayese ederken şu ifadeleri kullanmıştır:

"Kemalistler de Jakobenler gibi uluslarının yaratıcısı olmuşlar ve paradoksal bir biçimde bir demokratik diktatörlük uygulamışlardır. Rejimin şiddete başvurmasına rağmen, hukukten iktidar tekeline sahip bir hanedanı tasfiye ettikleri için toplumsal açıdan demokratik bir işlev görmüşlerdir. Ne var ki toplumların, kendi çağlarıyla orantılı olarak, gelişme düzeyleri farklıydı. Fransız

Cumhuriyet Dönemi'ndeki modernleşme çabaları, Batılı düşünce sisteminin örnek alındığının kanıtıdır. Özellikle eğitim alanında yapılan çalışmalar, bu düşüncelerin gençler üzerindeki etkisini arttırma hedefiyle gerçekleştirilmiştir.

Elbette Batı'dan medenî fikirler ile birlikte siyasi fikirler de Cumhuriyet Dönemi'nin düşün dünyasına sızmıştır. Musollini İtalya'sı ve Hitler Almanya'sına hâkim olan etnosantrik milliyetçi fikirlerin, 1930'lu yıllardan itibaren Türk gençliği arasında hızlı ve etkili bir şekilde yayılması, bu sızmanın örneklerinden birisidir.

Ne var ki bu görüş, zaman içerisinde kendisini sosyalist akımın karşıtı olarak konumlandırarak, gelecek yıllarda Türkiye'de yaşanacak olan siyasi çatışmaların "taraf"ı olmaya başlamıştır.

Bu arada Cumhuriyet Dönemi'nde Türk gençliğinin düşünsel altyapısının kaynakları yalnızca Batı'dan gelmemiştir. Doğu'dan gelen fikirler de büyük etkiler yaratmıştır. Bu etkilerin en bilineni Çarlık Rusya'sında doğmuş olan Narodnizm'in bir yansıması olarak görülebilecek olan "Halkçılık" fikridir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin düşünsel ortamında Ziya Gökalp'in çabalarıyla tüm farklı görüşler, "Halkçı" görüş etrafında birleştirilmiş ve Durkheim sosyolojisinin de yardımıyla "Tesanütçülük" de denilen, solidarist bir model inşa edilmiştir.⁵⁸ Dayanışma esasına dayanan bu model, Cumhuriyet Dönemi'nin ruhu olan "Halkçılık" ilkesinin ilk hali olmuştur.

Özellikle Mütareke Dönemi'nde Doğu'dan gelen akımların etkisini arttırdığı söylenebilir. Türk siyasetinde kavramsal olarak ilk kez II. Meşrutiyet Dönemi'nde dillendirilen⁵⁹ sosyalizm, Mütareke Dönemi'nde, Türk gençliğini önemli ölçüde etkilemiştir.

Bu dönemde özellikle de eğitim için Almanya'ya gitmiş olan öğrenciler arasında sosyalist fikirler hızla yayılması, Berlin'de, 1 Mayıs 1919'da Kurtuluş dergisinin ilk sayısının yayınlanmasıyla sonuçlanmıştır.⁶⁰ Alman komünist hareketi olan Spartakistler'den etkilenen⁶¹ Türk gençleri tarafından yayınlanan Kurtuluş dergisinin yayın hayatına başlaması, Türkiye'deki sosyalist hareket açısından bir kilometre taşı niteliği taşımaktadır. Zira bu dergi etrafında

---

Jakobenlerinin arkasında Aydınlanma düşüncesinin birikimi ve evrensel ilkeleri vardı. Kemalist Jakobenlerin arkasındaki siyasal ve kültürel miras ise yarı-sömürge konumunda ve işgal altında bir ülke ile şoven bir Türkçülüktü", Taner, Timur, Sürüden Ayrılanlar - Siyasal İktidar Aydın, Tarih ve Özgürlük, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2000, ss. 143 - 144.

58 Niyazi Berkes, *Batıcılık, Ulusçuluk Ve Toplumsal Devrimler*, Yön Yayınları, İstanbul 1965, s. 103.

59 Tarık Zafer Tunaya, "İkinci Meşrutiyet'in Siyasal Hayatımızdaki Yeri", *Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı 1876 - 1976*, Haz. Siyasi İlimler Türk Derneği, Türk Gazetecilik ve Matbaacılık Sanayii, Ankara 1976, s. 101.

60 Sarihan, *a.g.e.*, s. 55.

61 Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910 - 1960)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1967, s. 83.

toplanan ekip, aynı zamanda 20 Eylül 1919'da kurulacak olan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın nüvesini teşkil etmiştir.

Mütareke Dönemi'nde çok sayıda sosyalist fırka kurulmuştur.⁶² Bunların içerisinde Türkiye Sosyalist Fırkası'nın önemli bir yeri vardır. Zira daha önceki sosyalist fırkalara nazaran daha programlı ve bilinçli bir profil çizen⁶³ Türkiye Sosyalist Fırkası'nın kadrosunda gençler önemli bir yer tutmuşlardır. Genel Sekreterlik görevini üstlenen Mustafa Fazıl (Çun) Bey, yine fırka yönetiminde yer alan Mehmet Ali (Bilgişin) Bey, Hasan Sadi (Birkök) Bey ve B. Mercanî⁶⁴ bu genç isimlerden yalnızca birkaçıdır.

Mütareke Dönemi'nde sosyalist / komünist fikirler, gençler arasında örgüt kurabilecek sayıda taraftar bulmuştur. Nitekim İstanbul Komünist Grubu, İstanbul'un işgalinin ardından Türkiye Komünist Gençler Birliği'ni (TKGB) oluşturmuştur. Ağırlıklı olarak Rusya'dan ve Bulgaristan'dan gelen gazete, broşür ve kitap dağıtım görevlerini üstlenen bu grup, aynı zamanda propaganda aracılığıyla taraftar sayısını arttırmaya çalışmıştır.

Tamer'in verdiği bilgilere göre, TKGB'nin ilk üyeleri arasında Hamdi Berber oğlu Mahmut, Kadı Osman Efendizâde Mehmet Salih, Hikmet kızı Münire, Mehmet Rüşdi oğlu Hilmi ve Mehmet Adil oğlu Yusuf Kemal yer almıştır.⁶⁵ Tunçay, bu isimlere ilaveten Ali Cevdet Bey, Hasan Ali Bey, Galip Bey, Vasıf Bey ve Samih Bey'in de ilk üyeler arasında yer aldığını belirtmiştir.⁶⁶ SSCB güdümündeki Şark Şurası Gençler Birliği tarafından finanse edilen⁶⁷ bu oluşum, askeri tıbbi ve sanayi mektebi öğrencileri ile işçilerden büyük ölçüde destek sağlamıştır.

Sosyalizmin özellikle gençler arasında bu şekilde yayılabilmesinde iki husus önemlidir. Birincisi İstanbul Hükümeti - Ankara Hükümeti arasındaki ikilikten kaynaklanan kaotik ortam nedeniyle Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik ilgisinin artması, diğeri ise Ankara Hükümeti'nin Batı'nın emperyalist güçleriyle savaşımı nedeniyle Sovyetler Birliği ile doğal bir yakınlaşma içerisine girmiş olmasıdır.

Bununla birlikte sosyalist hareketin Türkiye'deki öncü isimlerinden olan Şefik Hüsnü ve Sadrettin Celal gibi isimlerin Ankara Hükümeti'ne yakın durmaları⁶⁸ da bu dönemde sosyalistlere duyulan ilgiyi artırmıştır.

62 Yalnızca Temmuz 1920 - Aralık 1920 tarihleri arasındaki altı ay içerisinde beş farklı sosyalist fırka kurulmuştur. Bunlar Türkiye Komünist Partisi, Amele Fırkası, Mustafa Suphi'nin Bakü'de kurduğu Türkiye Komünist Partisi, Mustafa Kemal'in izniyle kurulan Türkiye Komünist Fırkası ve Türkiye Halk İştirâkiyun Fırkası'dır.

63 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1928 - 1925)*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1978, s. 71-72.

64 Münir Süleyman Çapanoğlu, *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Pınar Yayınevi, İstanbul 1964, ss. 61 - 62.

65 Aytül Tamer, "Türkiye Komünist Gençler Birliği'nden Simalar", *Kebikeç*, S. 33, (2012), s. 324

66 Tunçay, *a.g.e.*, s. 328.

67 Tamer, *a.g.m.*, s. 324.

68 Bunda Fransız sosyalizmini benimsemelerinin etkisi muhtemeldir. *Aydınlık Fevkalade Gençlik Nüshası*, Haz. Atıl Türk, 2. Baskı, Odak Yayınları, İstanbul 1976, s. 43.

Mütareke Dönemi'nde dış düşmana karşı girişilen mücadelenin dayatmasıyla da olsa tüm sınıfların "dayanışma" içerisinde hareket etmesi, Ankara Hükümeti ile sosyalistler arasındaki birliktelik, Türkiye için yeni bir siyasi teorinin doğuşuna yol açmıştır. Söz konusu birlikteliğin yaşandığı dönemde bir kısım Türk sosyalistlerinin yayın organı olan Aydınlık dergisi çevresinde bulunan gençlerden Şevket Süreyya (Aydemir) ve Vedat Nedim (Tör), 1930'lu yıllarda Kemalizm ile sosyalizmi kombin etmeye çalışacaklardır. Yine Aydınlık dergisi çevresinde yer alan gençlerden Hasan Ali (Yücel) ise Milli Eğitim Bakanı olarak görev alacaktır.

Faaliyetlerini Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam ettiren sosyalistler, gençlere yönelik propagandalarını sürdürmüşlerdir. Özellikle çıkardıkları gazetelerde kaleme aldıkları yazılarda gençler ile ilgili ideolojik değerlendirmeler dikkate değerdir. Ahmet Tevfik Bey ile Muammer Bey'in Aydınlık dergisinin "Feokalde Gençlik Nüshası"nda yaptıkları değerlendirmeler bu açıdan büyük önem arz etmektedir.

Ahmet Tevfik Bey, Türk gençlerini "burjuva gençliği", "proletarya gençliği" ve "münevver gençlik" şeklinde gruplandırırken,⁶⁹ Muammer Bey ise "köylü gençlik", "işçi gençlik" ve "münevver gençlik" şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır.⁷⁰ Muammer Bey'in değerlendirmesi Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si için akla daha yatkın gelmektedir. Ancak yine de böyle sınıflandırmanın o dönem için "erken" olduğu da bir gerçektir.

Şeyh Sait İsyanı'nın ardından ülkede sıkıyönetimin ilan edilmesi, sosyalistleri de olumsuz etkilemiştir. Zira İnönü Hükümeti, sosyalist yayınların da faaliyetlerini yasaklamıştır. Dolayısıyla bu tarihten itibaren sosyalistlerin faaliyetleri ve örgütlenmeleri gizli bir şekilde devam etmiştir.

1923'te başlayan, 1925'te hız kazanan ve 1927, 1929 yıllarında devam eden tutuklamalar, 1930'dan itibaren her yıl gerçekleştirilmiştir. Bu tutuklama operasyonlarında çok sayıda genç hapse atılmıştır. Bunlar arasında Hüsamettin Özdoğu (1902), Hikmet Kıvılcımlı (1902), Laz İsmail (1902), Hasan Ali Ediz (1905), Vedat Nedim Tör (1897), Nazım Hikmet (1902), Vâlâ Nurettin (1901), İsmail Hüsrev Tökin (1902), Esat Adil Müstecaplıoğlu (1904) ilk kuşak komünistlerin önde gelen genç isimleri olarak dikkat çekmişlerdir.

Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin düşünsel gelişiminde en önemli aşama Kemalizm'in inşasıdır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin hâkim paradigması olan Kemalizm'in "hegemonik" yapısı, modern ulus-devletlerin ortak özelliğini yansıtmıştır.⁷¹ Üstelik kendisini Cumhuriyet ile özdeşleştirerek

69 Ahmet Tevfik, "Türk gençliğinin sınıfı mevkii", *Aydınlık - Feokalde Gençlik Nüshası*, 2. Baskı, Odak Yayınları, Ankara 1976, ss. 109 - 110.

70 Muammer, "Köylü Gençliği", *Aydınlık - Feokalde Gençlik Nüshası*, 2. Baskı, Odak Yayınları, Ankara 1976, s. 121.

71 Levent Köker, "Kemalizm/Atatürkçülük: Modernleşme, Devlet ve Demokrasi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Kemalizm, Cilt 2*, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 98.

meşru kılmiştir. Dolayısıyla “Cumhuriyetçi” olarak yetiştirilmek istenen nesil, aynı zamanda “Kemalist” felsefeye tabi kılınmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın karanlık günlerinde Türk halkının ortak talepleri olan “tam bağımsızlık” ve “milli egemenlik” kavramları üzerine konumlanan Kemalizm, Cumhuriyet Dönemi'nde gençlerin çoğunluğunun benimsediği bir öğreti olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde “gençlik” kavramının, “gelecek” olarak algılanması, Kemalizm'in yeni bir rehber olarak belirmesinde gençliğin önemini ortaya koymuştur.

Bilhassa yüksekokullarda öğrenim gören gençler, Kemalizm'in özünü oluşturan Cumhuriyet'e ve devrimlere sahip çıkma gayreti içerisinde olmuşlardır. Şeyh Said İsyanı'nın ardından, 15 Mart 1925'te bir toplantı yapan Darülfünun öğrencileri, kırsal kesimde yaşayan halkı bu tür eylemlere karşı aydınlatmak amacıyla “tenvir (aydınlatma) ve irşad (doğru yolu gösterme) heyetleri” kurmayı kararlaştırmışlardır.⁷² Hatta bunun için Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya da telgraf çekmişlerdir. Söz konusu telgrafta şu ifadeler yer verilmiştir:

“Reis-i Cumhur Gazi Paşa Hazretleri'ne,

İnkılâb ve cumhuriyeti kendi davası addeden Darülfünun, son irtica hadisesi karşısında azamî bir hassasiyetle müteallim bulunmaktadır. İstikbal için daima müteyakkız bulunmak ve irtica ile ilmî surette mücadele etmek lüzumunu hisseden Darülfünunlular, halka riyakârane taassubun, hilâfet ve saltanatın içyüzünü anlatmak, demokrasi esasatını izah etmek üzere her sene tatillerde tenvir heyetleri teşkil ederek memleketin en uzak köylerine ve kasabalarına kadar dolaşmaya ve samimi halk ruhuyla kaynaşmaya karar vermiştir.

Mücahedenizin sonuna kadar millî timsalinden bir dakika ayrılmamaya yemin etmiş olan 'mefkûre gençliği'nin bu teşebbüsüne de müsaade ve müzaheret buyurulması istirhamıyla arz-ı tazimat eyleriz efendim.

Darülfünun Talebesi Tenvir Heyeti”⁷³

Darülfünun öğrencilerinin telgrafında da görüldüğü üzere Kemalizm, Cumhuriyet Dönemi'nin başından itibaren gençlerin düşün dünyalarına etki etmiştir. Bu etki, erken Cumhuriyet Dönemi için “nihai düşünce” tarzı olmuştur.

72 Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi 2 – Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu 1922 – 1933*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 124.

73 “Darülfünun Gençleri”, *Cumhuriyet*, S. 309, (16 Mart 1925), s. 3.

Sonuç

Türk gençliğinin örgütsel yapısı, Yeni Osmanlılar Hareketi'ne değin gitmektedir. Ancak 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet'in yaratmış olduğu ortam, gençlere ilk kez yasal örgütlenme olanağını sunmuştur. İlk olarak öğrenci örgütlenmeleri olarak ortaya çıkan bu oluşumlara, ilerleyen zamanlarda düşünsel karakterli oluşumlar da eşlik etmiştir. Türk Ocağı'nın yanı sıra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin girişimleriyle oluşturulan paramiliter örgütler bu türden oluşumlara örnek gösterilebilir. Bu oluşumlar, gençlerin örgütlenme yeteneklerinin gelişiminde kilometre taşı olmuşlardır. Gençler, bu örgütsel deneyimin de etkisiyle özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında kurdukları örgütleri kurtuluş yolunda bir "araç" olarak kullanmışlardır. Nitekim gençlerin cemiyetler yoluyla birlik ve beraberliği sağlayarak bağımsızlık mücadelesine destek vermeleri, "kurtuluş"a giden yolda en etkili faktörlerden birisi olmuştur. Bu durum, sonraki yıllarda Cumhuriyet'in ve devrimlerin sürdürülebilir hale getirilebilmesi için "devlet güdümlü örgüt" kurulması konusunu gündeme getirmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin düşünsel altyapısındaki gelişme de örgütsel gelişimi kadar dikkate değerdir. Cumhuriyet Dönemi Türk gençliğinin düşünsel altyapısı, tarihsel arka planı olan, köklü ve pragmatik bir dönüşümü içermektedir.

Gerek Mütareke Dönemi'nde, gerekse Cumhuriyet Dönemi'nde Türk gençliğinin düşünce dünyasını şekillendiren içsel ve dışsal faktörler mevcuttur. I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet süreçlerinin yarattığı birikim ile işgalin yaratmış olduğu koşullar içsel faktörleri; Fransız İhtilali'nden mülhem Batılı fikirler ile narodnizm ve sosyalizm gibi Doğu menşeli fikirler, dışsal faktörleri oluşturmuşlardır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türk gençliği, muktedirlerin de etkisiyle tüm bu içsel ve dışsal fikirlerin bileşkesi olan "Kemalizm"i düşünsel rehber olarak kabul etmişlerdir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv

TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (B.C.A)
C.H.P. Programı, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

II. Resmi Yayınlar

“Genç Dernekleri Hakkında Kanun-i Muvakkat - 14 Cemaziyelahir 1334 / 4 Nisan
1332”, *Düstur*, Tertib-i Sani, C. 8, Evkaf Matbaası, İstanbul 1928.

Genç Dernekleri Teşkili Hakkında Kanun-ı Muvakkat ve Talimnâme, Matbaa-i
Askeriye, Dersaadet 1332.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, İ. 122, C. 14, 1 Aralık 1337.

III. Süreli Yayınlar

Açıksöz,

Anadolu,

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi,

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,

Aydınlık – Fevkalâde Gençlik Nüshası,

Bellekten,

Boğaziçi Üniversitesi Dergisi,

Cumhuriyet,

Hayat,

Kebikeç,

Le Matin,

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,

Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM,

SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,

Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi.

IV. Kitaplar

Ahmet Şerif, *Türk Gençliğinin Millî Vazifesi Ne Olmalıdır?*, Kütüphane-i Sudi, İstanbul 1339/1923.

AKÇURA, Yusuf, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri – 1928 Yazıları -*, Haz. Nejat Sefercioğlu, 2. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 239.

AKTAR, Yücel Aktar, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908 – 1918)*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.

ATAY, Falih Rıfki, *Baş Veren İnkılâpçı (Ali Suavi)*, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, İstanbul 1997.

Aydınlık Fevkalade Gençlik Nüshası, Haz. Atıl Türk, 2. Baskı, Odak Yayınları, İstanbul 1976.

BERKES, Niyazi, *Batıcılık, Ulusçuluk Ve Toplumsal Devrimler*, Yön Yayınları, İstanbul 1965.

CARNOY, Martin, *Devlet ve Siyaset Teorisi*, çev. S. Coşar, A. Örküp, M. Pamir, M. Yetiş, 2. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara 2015.

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman, *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Pınar Yayınevi, İstanbul 1964.

DÖLEN, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi 2 – Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu 1922 – 1933*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

DUMAN Doğan, YORGANCILAR, Serkan, *Türkçülükten İslâmcılığa MTTB*, 2. Baskı, Maarif Mektepleri Yayınları, Ankara 2018.

ERDEN, Ali Fuad, *İsmet İnönü*, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

GÜRKAN, Kazım İsmail, *Darülfünun Grevi*, Harman Yayınları, İstanbul 1971

İzmir Fecâyii, b.m.y. (Basım Matbaası Yok), İstanbul 1919.

KERİMOĞLU, Hasan Taner, *Osmanlı Kamuoyunda Balkan Meselesi, 1908-1914*, Libra Kitapçılık, İstanbul, 2015.

LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, 9. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2004.

- Muhiddin Ali, İhsan İpekçi, *Beynelmilel Talebe İttihadı (C.I.E.) - İkinci Varşova Kongresi İntibaatı*, Yeni Matbaa, İstanbul 1924.
- OKUTAN, M. Çağatay, *Bozkurt'tan Kur'an'a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916 - 1980*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Gençliği*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004.
- SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları 1912 - 1931*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.
- SAYILGAN, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, 5. Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2009.
- SOYAK, Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, 1. Cilt, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İstanbul 1973.
- SUNATA, İ. Hakkı, *İstanbul'da İşgal Yılları*, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006.
- TANRIÖVER, H. Suphi, *Dağyolu ve Günebakan'dan Seçmeler*, Haz. M. Necati Sepetçioğlu, 1. Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.
- TEVETOĞLU, Fethi, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910 - 1960)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1967.
- TİMUR, Taner, *Sürüden Ayrılanlar - Siyasal İktidar Aydın, Tarih ve Özgürlük*, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2000.
- TRIMBERGER, Ellen Kay, *Tepeden İnmece Devrimler Japonya, Türkiye, Mısır, Peru*, çev. Fatih Uslu, 1. Baskı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, 1. Cilt, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1984.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Batılılaşma Yolunda I*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul 1999.
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar (1928 - 1925)*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1978.

V. Makaleler

- "C.H.F Gençlik Teşkilâtı", *Anadolu*, S 5700, (5 Eylül 1933).
- "Darülfünun Gençleri", *Cumhuriyet*, S 309, (16 Mart 1925).
- "Genç Dernekleri ve Yanlış Telakkiler", *Osmanlı Genç Dernekleri*, S 1, (1 Eylül 1333).

- "Gençlik Teşkilatı ve Spor", *Anadolu*, S 6136, (11 Şubat 1935).
- "Muallim ve Talebe Birlikleri feshedildi", *Açıksöz*, S 217, (22 İkinciteşrin 1936).
- "Un entretien á Angora avec Mustapha Kemal", *Le Matin*, S 16058, (7 Mars/Mart 1928).
- Ahmet Tevfik, "Türk gençliğinin sınıfı mevki", *Aydınlık - Fevkalâde Gençlik Nüshası*, 2. Baskı, Odak Yayınları, Ankara 1976, ss. 108 - 111.
- ARIKAN, Zeki, "İşgal Sırasında İzmir'de Kurulan Bir Dernek", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, C 1, S 3, (1989), ss. 356 - 369.
- BALCIOĞLU, Mustafa, "Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılâp Gençleri Derneklerine", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 15, S 43, (1999), ss. 139 - 162.
- DEMİRCİ, H. Aliyar, "Tek Parti Döneminde Siyaset - Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 58, S. 2, 2003, ss. 55 - 77.
- KASALAK, Kadir, "Cumhuriyet Fikrinin Öncüleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 20, (2009), ss. 69 - 78.
- KÖKER, Levent, "Kemalizm/ Atatürkçülük: Modernleşme, Devlet ve Demokrasi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Kemalizm*, 2. Cilt, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, ss. 97 - 112.
- Köprülüzâde Fuat, "Necati'ye Ait Bazı Hatıralar", *Hayat*, C 5, S 111, (10 Kânunisani 1929), s.s. 6 - 7.
- Muammer, "Köylü Gençliği", *Aydınlık - Fevkalâde Gençlik Nüshası*, 2. Baskı, Odak Yayınları, Ankara 1976, ss. 121 - 123.
- ÖNCÜ, Ali Servet, "İstanbul'da Mütareke Dönemi Yedek Subay Teşkilatlanmaları", S 40, (2009), ss. 341 - 355.
- SARISAMAN, Sadık, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında İhtiyat Kuvveti Olarak Kurulan Osmanlı Genç Dernekleri", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, S 11, (2015), s.s. 439 - 501.
- TAMER, Aytül, "Türkiye Komünist Gençler Birliği'nden Simalar", *Kebikeç*, S 33, (2012), s.s. 323 - 338.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Dernekler, Gazete ve Dergiler (1913 - 1920)" *Belleten*, C 51, S 199, (1987), ss. 281 - 304.

- TOPRAK, Zafer, "İttihat ve Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, S 7, (1979), ss. 95 - 113.
- TUNAYA, Tarık Zafer, "İkinci Meşrutiyet'in Siyasal Hayatımızdaki Yeri", *Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı 1876 - 1976*, Haz. Siyasi İlimler Türk Derneği, Türk Gazetecilik ve Matbaacılık Sanayii, Ankara 1976, ss. 75 - 131.
- TUNÇ, Salih, "İstanbul Basınına Göre Milli Mücadeleye Bir Destek: Darülfünun Öğrenci Olayları", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S 1, (2002), ss. 323 - 355.
- UZUN, Hakan, "Cumhuriyet Gençliğinin Misyonu Çerçevesinde 1933 Yılı Vagon-Li ve Razgrad Mezarlığı Olayları", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 6, S 3, (Eylül 2009), ss. 57 - 81.

VI. Tezler

- AKCAN, Erol, *İttihat ve Terakki Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2013.
- ARSLAN, Bahar, *II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet (1908 - 1923) Tarihsel, İdeolojik ve Olgusal Bir Karşılaştırma*, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2016.
- KARAER, İbrahim, *Türk Ocakları ve İnkılâplar (1912 - 1931)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1989.
- KAYA, Asil, *Türk Siyasi Tarihi'nde CHP'nin Gençlik Kolları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.